

dr hab. Zdzisława Janiszewska-Nieścioruk, prof. UZ

Zielona Góra, 11.01. 2019 r.

Wydział Pedagogiki, Psychologii i Socjologii

Uniwersytet Zielonogórski

Recenzent w Komisji habilitacyjnej dr Ireny Ramik-Mażewskiej

(decyzja CK Nr BCK-I-L-8186/18)

R E C E N Z J A

dorobku naukowego, osiągnięć dydaktycznych i organizacyjnych

oraz popularyzatorskich

dr Ireny Ramik-Mażewskiej

w związku z ubieganiem się o stopień doktora habilitowanego

w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika,

sporządzona dla komisji habilitacyjnej powołanej przez Centralną Komisję do Spraw Stopni

i Tytułów na wniosek Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego

Ujęcie ogólne

W tym ujęciu mojej recenzji przedstawię sylwetkę dr Ireny Ramik-Mażewskiej oraz zakres spełnionych przez Habilitantkę kryteriów oceny osiągnięć w związku z ubieganiem się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Przygotowując recenzję, uwzględniłam regulacje w tym zakresie zawarte w Ustawie z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 84, poz. 455). Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. Nr 196, poz. 1165), jak też w Rozporządzeniu z dnia 22 września 2011 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzenia czynności w przewodach

doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. Nr 204, poz. 1200).

Sylwetka Habilitantki

Habilitantka - Doktor Irena Ramik-Mażewska, w 1982 roku ukończyła, w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Szczecinie (od 1984 r. Uniwersytet Szczeciński), stacjonarne studia magisterskie na kierunku pedagogika specjalna, specjalność – rewalidacja upośledzonych umysłowo. Tytuł zawodowy magistra pedagogiki specjalnej uzyskała 11 października 1982 roku, spełniając formalne wymagania związane z zaliczeniem studiów, w tym związane ze złożeniem pracy magisterskiej i zdaniem egzaminu magisterskiego. Promotorem pracy magisterskiej pt. *Rodzinne uwarunkowania przestępczości wśród nieletnich* był prof. dr hab. Bolesław Sadaj. Po ukończeniu studiów, zgodnie z ich kierunkiem i specjalnością, Habilitantka podejmuje pracę zawodową w placówkach specjalnych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną – Szkole Podstawowej Specjalnej nr 52 (1982-1999) i Zespole Szkół Specjalnych nr 10 (1999-2002) w Szczecinie. Tak więc staż pracy pedagogicznej dr Ireny Ramik-Mażewskiej, wskazujący na bogate doświadczenie zawodowe w zakresie szeroko rozumianej edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną wynosi ogółem dwadzieścia lat i, w mojej ocenie, miał niebagatelne znaczenie dla Jej późniejszych eksploracji naukowych. Dostrzegam je w umiejętnym łączeniu pracy naukowo-dydaktycznej na uczelni – Uniwersytecie Szczecińskim (od 2002 r. i nadal) z praktyką pedagogiczną w placówkach kształcenia specjalnego. To bez wątpienia interesujący i owocny mariaż, który umożliwił podejmowanie kolejnych badań i projektów oraz uczestnictwo w różnych formach działalności naukowej, realizowanej indywidualnie i zespołowo. Pierwszą, bez wątpienia wartą odnotowania inicjatywą naukową Habilitantki było przygotowanie rozprawy doktorskiej pt. *Jakość życia osób z niepełnosprawnością intelektualną i jej psychospołeczne oraz edukacyjne uwarunkowania*. Promotorem pracy była znana w Polsce pedagożka specjalna - prof. US, dr hab. Helena Łaś, zaś recenzentami – również znaczący przedstawiciele tej dyscypliny – prof. dr hab. Jan Pańczyk i prof. US, dr hab. Teresa Żółkowska. Stopień doktora nauk humanistycznych w specjalności pedagogika Habilitantka uzyskała 18 listopada 2004 roku, a więc po trzech latach pracy na stanowisku asystenta (2002-2004) w Zakładzie Pedagogiki Specjalnej, Instytutu Pedagogiki w Uniwersytecie Szczecińskim: od 1 lutego 2005 roku dr Irena Ramik-Mażewska podejmuje zatrudnienie na stanowisku adiunkta w ww. jednostce (w 2008 r. przemianowanej na Katedrę), które kontynuuje. Wypada dodać, że w latach 2008-2013 łączy zatrudnienie w macierzystej Uczelni z pracą na tym samym stanowisku (w ramach drugiego

etatu) w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Janusza Korczaka w Warszawie, Wydziale Zamiejscowym w Szczecinie. Ponadto, pragnąc wzbogacić swoje kompetencje Habilitantka ukończyła kurs dokształcający w zakresie mentoringu akademickiego – *Mentor – współczesny wykładowca. Kuźnia Liderów – Szkoła Mentorów* (17.11. 2012 r.)

Doktor Irena Ramik-Mażewska, jak wnoszę z informacji zawartych w dokumentacji, od początku zatrudnienia w macierzystej uczelni angażowała się w różne działania na rzecz własnej jednostki - Katedry, Instytutu i Uczelni oraz środowiska osób z niepełnosprawnościami. Między innymi w merytoryczne opracowanie nowych kierunków studiów (też specjalności), autorskich programów realizowanych przedmiotów, promowanie prac licencjackich i magisterskich, jak też współpracując z placówkami specjalnymi (szkołami i ośrodkami) i ogólnodostępnymi z oddziałami integracyjnymi oraz stowarzyszeniami (też z Uniwersytetem Trzeciego Wieku) wygłosiła na ich terenie wykłady otwarte dla zainteresowanych problematyką niepełnosprawności, zróżnicowanych specjalnościowo profesjonalistów i rodziców/opiekunów dotkniętych niepełnosprawnością osób. Współpracowała także z Polskim Radiem Szczecin, Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli, była zapraszana do prowadzenia zajęć z zakresu wskazanej problematyki na studiach podyplomowych w innych uczelniach wyższych – WSH TWP i Collegium Balticum w Szczecinie. Ponadto organizowała, w ramach realizowanych przedmiotów, wyjazdy dydaktyczne dla studentów, np. do Uzdrowiska w Kamieniu Pomorskim; współpracowała z Akademickim Kołem Wczesnego Wspomagania Rozwoju Dziecka organizując debaty tematyczne, seminaria naukowe, warsztaty dla rodziców. Bogata i bardzo zróżnicowana działalność naukowo-dydaktyczna i na rzecz środowiska osób z niepełnosprawnościami, a w szczególności na rzecz dzieci, młodzieży i dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz ich rodziców/opiekunów, wsparta wieloletnim doświadczeniem zawodowym związanym z pracą w placówkach specjalnych i współpracą z innymi profesjonalistami, zaowocowała wyłonieniem przez Habilitantkę kilku wiodących obszarów Jej zainteresowań naukowo-badawczych.

Zakres spełnionych przez Habilitantkę kryteriów oceny osiągnięć, zawartych w §3 ust. 2, §4 ust. 1-8 oraz w §5 ust. 1-14 rozporządzenia (Dz. U. nr 196, poz. 1165)¹

---

¹ ROZPORZĄDZENIE MINISTRA NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO z dnia 1 września 2011 r w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

1. Ocena osiągnięć naukowo-badawczych Habilitantki po uzyskaniu stopnia naukowego doktora

1. **Autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH)**

Habilitantka nie posiada w swoim dorobku naukowym publikacji spełniających powyższe kryterium.

2. **Autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH)**

Habilitantka jest autorką monografii naukowej, pracy habilitacyjnej – *Style życia kobiet z niepełnosprawnością intelektualną. Studium socjopedagogiczne*. Wydawnictwo Frel, Warszawa 2018, 255 s., której ocenę prezentuję w ujęciu szczegółowym mojej recenzji. W konkluzji oceniłam monografię pozytywnie. Habilitantka przedstawiła także do recenzji wykaz publikacji, które tematycznie uporządkowała w czterech blokach problemowych swojego dorobku naukowego - obszarach działalności naukowo-badawczej.

Ocena publikacji włączonych w cztery wyróżnione przez Habilitantkę bloki problemowe dorobku naukowego (po uzyskaniu stopnia naukowego doktora)

W swoim dorobku, stosując kryterium chronologiczne i retrospektywne, Habilitantka wyróżniła cztery wiodące obszary działalności naukowo-badawczej. W pierwszym – *Szkola jako przestrzeń kształtowania kompetencji komunikacyjnej ucznia z niepełnosprawnością*, ulokowano cztery teksty (opublikowane w latach: 2012-2014), w tym dwa w znanych czasopismach – „Wychowanie Na Co Dzień” i „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” oraz dwa, stanowiące rozdziały w monografiach pod redakcją, wydanych przez wydawnictwa uniwersyteckie - UMK w Toruniu i Uniwersytetu Szczecińskiego. Dokonując jakościowej analizy ich zawartości zauważam dużą aktualność i konieczność podejmowania problematyki kształtowania u osób z niepełnosprawnością intelektualną kompetencji do samostanowienia, umożliwiających im samodzielne życie, samorealizację, społeczną i edukacyjną integrację i inkluzję. Niebagatelne znaczenie w tym zakresie, jak trafnie podkreśla Habilitantka (w artykule: *Dialog w procesie uspołeczniania osób z niepełnosprawnością intelektualną*, 2012), ma dialog edukacyjny, w którym „[...]...występuje bogata sieć spotkań międzyludzkich werbalnych i niewerbalnych, trwających przez dłuższy czas, mających na celu

uzyskanie, weryfikację lub przekazanie określonych informacji, doprowadzenie do wzajemnego otwarcia się, zrozumienia, zbliżenia społeczno-emocjonalnego, a także podjęcie działań wspomagających siebie” (s. 17). Tak więc organizowanie w procesie edukacji sytuacji dialogowych, co bez wątpienia jest dużym wyzwaniem dla wszystkich podmiotów w różnym stopniu angażujących się w ten proces, pozwoli osobom dotkniętym tą niepełnosprawnością, i tu następuje dobra konstatacja Habilitantki „[...]...poznawać świat we właściwym tempie, odkrywać i definiować własną tożsamość, a także zrozumieć własne prawo do autonomii i na miarę możliwości realizować je w życiu” (s. 19). Kwestie dialogu, a doprecyzowując języka i jego znaczenia czy roli w edukacji tych osób podejmuje Habilitantka także w kolejnym artykule (*Terapeutyczno-wychowawcza rola lektury szkolnej, czyli o roli języka w edukacji dzieci z niepełnosprawnością intelektualną (i nie tylko)*, 2014) tego cyklu problemowego. Co warte odnotowania, podkreśla znaczenie lektury szkolnej jako elementu terapii dzieci; jej odpowiedni wybór przez pedagogów/nauczycieli uważa za istotny dla kreowania w szkole przestrzeni do wzajemnych relacji, dialogu, tolerancji i integracji. Jako egemplifikację wskazanego problemu prezentuje wyniki badań jakościowych – wypowiedzi nauczycieli szkół ogólnodostępnych, pracujących z uczniami z niepełnosprawnością intelektualną. Lekturę szkolną uznali oni za przydatne narzędzie wychowawcze, m.in. umożliwiające rozwiązywanie konfliktów, sporów między dziećmi, pokazujące wzorce pożądanego zachowań i działań w określonych sytuacjach. Problem terapii pedagogicznej, tym razem poprzez wskazanie m.in. walorów bajkoterapii i biblioterapii w rozwoju i edukacji osób z niepełnosprawnościami, interesująco kontynuuje Habilitantka w rozdziałach – *Miejsce terapii w szkole – uniwersalne aspekty bajkoterapii* (2014) oraz *A place for Treatment at School - Universal Aspects of Fairy Tale Therapy* (2013). Odwołując się do bogatej literatury przedmiotu wskazuje na cele, możliwości i efekty stosowania tych metod terapeutycznych w systemie edukacji przez odpowiednio kompetencyjnie przygotowanych nauczycieli i pedagogów. Generalizując – kwestie podejmowane przez Habilitantkę w kolejnych tekstach korespondują ze sobą tematycznie, zatem dobrze wpisują się w zaproponowany blok problemowy, systematyzując w tym polu Jej dorobek naukowy.

Drugi, wyróżniony przez Habilitantkę obszar działalności naukowo-badawczej – *Osoba z niepełnosprawnością jako uczestnik życia społecznego*, zawiera sześć publikacji – cztery rozdziały w pracach zbiorowych (w tym trzy wydane przez Forum Turystyki Regionów, a jeden przez Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego), i dwa artykuły naukowe (w tym jeden w języku angielskim) w znanym i cenionym w środowisku pedagogów specjalnych (teoretyków

i praktyków) czasopiśmie „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej”. I w tym cyklu publikacji, podobnie jak w poprzednim, jedyną autorką jest Habilitantka, przy czym w przypadku monografii-przewodnika, pt. *Sprawnie dla niepełnosprawnych. Profesjonalna obsługa turysty niepełnosprawnego* (2008), jest także współredaktorką całego opracowania. Wskazane w tym obszarze teksty ukazały się w latach 2005-2017; podejmowaną w nich problematyką, dobrze wpisują się w kwestie wskazanego przez Habilitantkę obszaru. Na podkreślenie zasługuje dokonana w nich (rozdziały: *Strategia działań w Unii Europejskiej na rzecz osób z niepełnosprawnością* – 2005; *Analiza sytuacji prawnej osób z autyzmem* – 2007) pogłębiona analiza zapisów w dokumentach prawnych Unii Europejskiej i polskich (dokonana chronologicznie), w różnym stopniu odnoszących się do istotnych życiowo problemów osób z niepełnosprawnościami. Wskazuje się w nich m.in. na konieczność zmiany sytuacji społecznej, edukacyjnej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami, modyfikacji systemu rehabilitacji i wsparcia, który powinien być bardziej elastyczny i spersonalizowany, adekwatny do możliwości i potrzeb tych osób. Propozycją o charakterze praktycznym czy poradnikowym i zarazem wspierającym typową aktywność życiową osób z niepełnosprawnościami uznaję opracowanie, przygotowane przez Habilitantkę (współautorka, współredaktorka) w ramach projektu - *Sprawnie dla niepełnosprawnych. Podnoszenie jakości usług turystycznych w obsłudze osób niepełnosprawnych* (2008), dofinansowanego ze środków Ministerstwa Sportu i Turystyki. To oczywiście bardzo wartościowy materiał (rozdziały: *Społeczny kontekst niepełnosprawności intelektualnej; Aktywność turystyczna osób niepełnosprawnych intelektualnie; Działania Unii Europejskiej w aspekcie turystyki osób niepełnosprawnych*), pokazujący umiejętność czerpania z zasobów bogatego doświadczenia zawodowego i jego wykorzystania do przygotowania przewodnika dla organizatorów turystyki osób z niepełnosprawnościami. Bez wątplenia może on być wykorzystywany w toku zajęć ze studentami różnych kierunków, nie tylko pedagogicznych czy nauczycielskich. W kolejnych tekstach (artykułach: *Edukacja nie na próżno. Rzecz o (nie)świadomej tożsamości osób niepełnosprawnych intelektualnie* – 2015; *The work of people with deeper intellectual disability as a source of emancipation in the context of personal fulfilment* – 2017), Habilitantka podejmuje problem, jakże istotny dla społecznego wizerunku osób z niepełnosprawnością intelektualną, a zatem kwestię ich usamodzielnienia i przygotowania do pracy zawodowej. Między innymi akcentuje znaczenie pracy dla tych osób, jako tej formy aktywności, która jest źródłem wewnętrznej przemiany, wzrostu poczucia własnej wartości i otwartości na relacje z innymi. Jako egzemplifikację owej kwestii prezentuje wyniki badań jakościowych – doświadczenia mężczyzn, uczestników warsztatów terapii zajęciowej, związane z ich

doświadczeniem pracy i oceną jej wartości. To doświadczenie, jak podkreśla, miało niebagatelne znaczenie dla kreowania przez badanych własnej biografii. Wskazane przez Habilitantkę problemy, analizowane w publikacjach ujętych w tym bloku problemowym, wypada uznać za wysoce aktualne i szczególnie istotne w kontekście upowszechniania założeń Konwencji Praw Osób z Niepełnosprawnościami (ratyfikowanej przez Polskę w 2012 r.).

W trzecie, wyróżnione pole problemowe – *Jakość życia osób z niepełnosprawnością intelektualną*, Habilitantka włączyła publikacje w których, na podstawie bogatej literatury przedmiotu, analizuje różne ujęcia jakości życia (rozdział: *Jakość życia – perspektywa teoretyczna*, 2008), następnie badawczo eksploruje ten problem, prezentując wyniki badań ilościowych – absolwentów szkół zawodowych dla młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną (monografia przygotowana na podstawie rozprawy doktorskiej: *Jakość życia absolwentów zasadniczych szkół zawodowych dla młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie. Analiza porównawcza*, 2012) oraz badań jakościowych codzienności kobiet z niepełnosprawnością intelektualną (artykuł: *Everyday Life of Intellectually Disabled Women*, 2015). W to pole problemowe wpisano ponadto publikację: *Sytuacja rodzinna osób z niepełnosprawnością intelektualną* (2007), w której niską jakość życia tych osób wiąże się przede wszystkim z najczęściej formalną realizacją założeń ich społecznej integracji i inkluzji.

Do czwartego, ostatniego z wyróżnionych przez Habilitantkę, nurtu problemowego – *Wielorakie uwarunkowania zagrożenia społecznym wykluczeniem osób z niepełnosprawnością intelektualną*, włączono trzy rozdziały zamieszczone w pracach zbiorowych i trzy artykuły naukowe (w tym jeden w języku angielskim) w czasopismach: „Opuscula Sociologica”, „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej”, „Studia Edukacyjne”. Publikacje ukazały się w latach 2004-2015. Habilitantka ustosunkowuje się w nich do aktualnych możliwości i ograniczeń społecznej integracji osób z niepełnosprawnością intelektualną (rozdziały: *Integracja społeczna osób niepełnosprawnych w środowisku życia*, 2004; *Od izonomii w stronę alienacji – sytuacja rodzinna dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną*, 2008), a w kontekście prezentacji skomplikowanej sytuacji rodzinnej i szkolnej, a więc czynników ryzyka wystąpienia zjawiska „dzieci ulicy”, pokazuje jego negatywne konsekwencje oraz możliwości eliminowania czy choćby ograniczania (artykuł: „*Dzieci ulicy*” – *problematyka (nie)nowa w pedagogice specjalnej*, 2013). W mojej ocenie ten problem w sposób szczególny wiąże się ze stratyfikacją społeczną dzieci/uczniów w systemie edukacji, uruchamianą przez niski status społeczno-kulturowy ich rodziny pochodzenia. Bez wątpienia jest to dotąd nie rozwiązany problemem zbyt wielu dzieci w Polsce, które z uwagi na trudne

warunki funkcjonowania ich rodzin, oczekują wsparcia od pedagogów i nauczycieli w przestrzeni ogólnodostępnej edukacji (por. np. Czerepaniak-Walczak, Dudzikowa, 2008; Dolata 2006; Szkudlarek 2009, Janiszewska-Nieścioruk 2010). Praktyki sprzyjające marginalizacji i naznaczaniu uczniów w konsekwencji, jak słusznie podkreśla Habilitantka, skutkują ich wyłączeniem czy wykluczeniem z życia społeczności klasy i szkoły, jak też lokalnej wspólnoty. Ten problem rozwija w kolejnym artykule (*Klasa szkolna jako przestrzeń Innego*, 2014), w którym wskazuje na niebagatelne znaczenie doświadczeń dziecka z niepełnosprawnością czy o szczególnych potrzebach związanych z jego funkcjonowaniem w gronie rówieśników w szkole. Te, jak też inne czynniki mają bowiem istotny wpływ na kształtowanie się samooceny, której badania przedstawiono w rozdziale - *Wybrane obszary samooceny dzieci z lekką niepełnosprawnością intelektualną w integracyjnym systemie edukacji*, 2013. Uzyskane wyniki pozwoliły ustalić, że uczniowie dotknięci tą niepełnosprawnością (szkół gimnazjalnych) mają najczęściej nieadekwatną, zawyżoną samooceną swoich możliwości. Jest to poważny problem, który obliguje nauczycieli, jak podkreśla Habilitantka, do weryfikacji metod pracy z nimi, a w szczególności do większej koncentracji na indywidualizowaniu wymagań i zakresu udzielanego wsparcia. Swoistym domknięciem tego nurtu problemowego jest tekst - *Osoba niepełnosprawna w perspektywie globalizacji*, 2017, ukazujący globalizację jako wysoce złożony proces, który niesie wiele zagrożeń dla osób z niepełnosprawnościami. Nienotowanemu dotąd cywilizacyjnemu postępowi towarzyszy wiele patologicznych zjawisk, np. eskalacja konfliktów, rywalizacji, społecznych stereotypów, osłabienie więzi międzyludzkich, jak też trudności na rynku pracy, które zbyt często skutkują ich marginalizacją i wykluczeniem. Niskie kompetencje cywilizacyjne i niedostatek profesjonalnego wsparcia utrudniają tym osobom, a nierzadko też uniemożliwiają satysfakcjonujące, bo na miarę możliwości i potrzeb, uczestnictwo w życiu społecznym i gospodarczym naszego kraju.

Podsumowując – przedstawiony przez Habilitantkę dorobek naukowy, usystematyzowany w trzech blokach problemowych, oceniam pozytywnie.

3. Autorstwo lub współautorstwo odpowiednio dla danego obszaru: opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacji prac badawczych, ekspertyz, utworów i dzieł artystycznych

Do oceny, w ramach tego kryterium, Habilitantka przedstawiła dwie prace w języku angielskim – monografie zbiorowe, których była współredaktorką (50% udział w pracach redakcyjnych). Owe opracowania, wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego,

stanowiły cykl wydawniczy przygotowany wspólnie z Teresą Żółkowską – współredaktorką. Prezentowana w nich problematyka, to *Special Pedagogy in Researches and Scientific Analysis* (2009) i *Special Education: Learning, Education and Rehabilitation* (2013) jest ciągle aktualna, może bowiem stanowić podstawę do dalszych analiz i badań wysoce złożonych kwestii społecznej integracji i inkluzji, normalizacji czy szeroko rozumianej rehabilitacji dzieci, młodzieży i dorosłych osób z niepełnosprawnościami. Ponadto, Habilitantka przedstawiła do oceny kolejnych sześć prac – monografii zbiorowych, ale w języku polskim, które wydano nakładem WSH TWP w Szczecinie (*Aktywizacja społeczno-zawodowa osób niepełnosprawnych ruchowo. Poczucie jakości życia niepełnosprawnych*, 2008), Forum Turystyki Regionów w Szczecinie (*Sprawnie dla niepełnosprawnych. Profesjonalna obsługa turysty niepełnosprawnego*, 2008), Wydawnictwa Uniwersytetu Szczecińskiego (kolejne cztery prace zbiorowe: *Wielowymiarowość edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością*, 2008; *Edukacja i rehabilitacja osób niepełnosprawnych – ciągłość i zmiany*, 2013; *Pedagogika specjalna – koncepcje i rzeczywistość. Niepełnosprawność. Interpretacje teoretyczne i praktyczne*, 2015; *Pedagogika specjalna. Nowe obszary praktyki*, 2017). W redakcji trzech prac udział Habilitantki wyniósł 50%, a w jednej 25%. Prace zbiorowe, ich redakcja, jak też zamieszczone w nich rozdziały są niestety ciągle nisko punktowane. Jednak w przypadku wskazanych wypada zaznaczyć, że ukazywały się cyklicznie i stanowiły pokłosie ważnych wydarzeń naukowych – ogólnopolskich i międzynarodowych konferencji tematycznych, integrujących pedagogów specjalnych w Polsce. Dodam, że jedno z opracowań – *Sprawnie dla niepełnosprawnych...*, wprawdzie nie ma charakteru naukowego, bardziej poradnikowy, ale jego użyteczność praktyczna jest warta odnotowania. Stanowi bowiem swoistą „odповідь” na potrzeby wsparcia osób z niepełnosprawnością w sytuacjach życiowo typowych, związanych z aktywnością turystyczną. W celu spełnienia wymagań związanych z powyższym kryterium Habilitantka dołączyła także wykaz publikacji przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora oraz informację o wykonanej recenzji, które nie mogą być uwzględnione w ocenie spełnienia tego kryterium. Podsumowując – oceniam, że kryterium zostało spełnione w wystarczającym stopniu.

4. Sumaryczny impact factor publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania

Brak informacji, zatem kryterium nie zostało spełnione.

5. Liczba cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS)

Brak informacji, zatem kryterium nie zostało spełnione.

6. **Indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS)**

Brak informacji; kryterium nie jest spełnione.

7. **Kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach**

Habilitantka uczestniczyła, jako członek zespołu, w dwóch międzynarodowych projektach badawczych – *Jakość życia osób niepełnosprawnych w Polsce i we Włoszech* (2011-2014, współpraca Uniwersytetu Szczecińskiego z Università di Macerata we Włoszech) i *Pedagogika specjalna – koncepcje i rzeczywistość*; temat badawczy: *Posthumanistyczne narracje niepełnosprawności. Dyskurs umiejscowienia* (2012 i nadal, współpraca Uniwersytetu Szczecińskiego z Uniwersytetami w Barcelonie, Waszyngtonie, we Włoszech i Czechach). Ponadto, brała udział w projektach badawczych realizowanych w ramach badań statutowych Katedry Pedagogiki Specjalnej w Uniwersytecie Szczecińskim: *Pedagogika specjalna – koncepcje i rzeczywistość* (2005-2016) i *Pedagogika ludzkiej egzystencji. Osoba niepełnosprawna w społeczeństwie* (2017 i nadal). Zauważam, że kwestie analizowane i badane w ramach realizowanych projektów korespondują z zainteresowaniami i dorobkiem naukowym Habilitantki. Kryterium uważam za spełnione.

8. **Międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność odpowiednio naukową albo artystyczną**

Habilitantka otrzymała nagrodę naukową Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego (2012). W wymiarze podstawowym kryterium zostało spełnione.

9. **Wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych**

Habilitantka przedstawiła wykaz ogółem dwudziestu dwóch referatów wygłoszonych na konferencjach krajowych, tematycznych. Były to konferencje, w większości organizowane cyklicznie przez wiodące ośrodki naukowe w Polsce - Akademię Pedagogiki Specjalnej w Warszawie (2004), Uniwersytet Szczeciński (2004, 2005, 2006), Wyższą Szkołę Humanistyczną TWP w Szczecinie (2007), Akademię Pedagogiczną im. KEN w Krakowie (2008), Uniwersytet im. M. Kopernika w Toruniu (2014), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Wrocławski (2015, 2017), Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (2016), Uniwersytet Śląski (2016, 2018), Uniwersytet Gdański (2017). Ponadto, wliczając w wykaz konferencji o zasięgu krajowym, Habilitantka wygłosiła referaty na konferencjach naukowych organizowanych przez jednostki regionalne, placówki edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz placówki kształcące pedagogów, nauczycieli i pracowników służb społecznych - Forum Turystyki Regionów w Szczecinie

(2007), Zespół Szkół Specjalnych nr 10 w Szczecinie (2008), Szkołę Policealną Pracowników Służb Społecznych w Szczecinie (2008), Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Szczecinie (2009), Zespół Szkół Specjalnych nr 12 w Szczecinie (2013), Zachodniopomorskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli (2016, 2017). Analiza prezentowanej na konferencjach tematyki koncentruje się na problemach interdyscyplinarności pedagogiki specjalnej, koncepcjach niepełnosprawności, współczesnych tendencjach w rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami, ich społecznej integracji i inkluzji, jakości życia i dorosłości. Pozostałe wystąpienia koncentrowały się na kwestiach metodycznych, terapeutycznych, wspomaganie uczniów z niepełnosprawnością w systemie edukacji czy roli socjoterapii w procesie kształtowania zachowań społecznych dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną. Habilitantka złożyła także wykaz ogółem trzynastu referatów, które wygłosiła na konferencjach międzynarodowych, w większości zorganizowanych w Polsce. Ich organizatorami były jednostki naukowe – zakłady i katedry pedagogiki specjalnej znanych uniwersytetów - Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (2003, 2012), Uniwersytetu Szczecińskiego (2008, 2009, 2010, 2014, 2016), Uniwersytetu Gdańskiego (2011, 2013), Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (2012, 2013, 2017) oraz Polskie Towarzystwo Dysleksji (2007). Problematyka podejmowana przez Habilitantkę koncentrowała się m.in. na sytuacji osób z niepełnosprawnością w ponowoczesności, ich społecznym wizerunku, badaniach jakościowych, a więc kwestiach istotnych i aktualnych w pedagogice specjalnej. Kryterium uważam za spełnione.

II. Ocena dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej Habilitantki

1. Uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych

Brak informacji, zatem kryterium nie jest spełnione.

2. Udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji

Habilitantka uczestniczyła aktywnie w dziesięciu międzynarodowych konferencjach naukowych, zorganizowanych przez Akademię Pedagogiczną w Krakowie (2011), Uniwersytet im. M. Kopernika w Toruniu (2011), Pedagogium, Wyższą Szkołę Nauk Społecznych w Warszawie (2013), Uniwersytet Śląski w Katowicach (2014, 2016), Uniwersytet w Ostrawie (2016), Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (Sołeczniki-Litwa 2017) oraz Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie (2017). Ponadto, Habilitantka brała aktywny

udział w komitetach organizacyjnych siedmiu krajowych i czterech międzynarodowych konferencji naukowych. Konferencje krajowe zorganizowały: WSH TWP w Szczecinie (2007), Forum Turystyki Regionów w Szczecinie (2007), Zespół Szkół Specjalnych nr 10 (2008), i nr 12 w Szczecinie (2013), Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 4 w Szczecinie (2009) oraz Zachodniopomorskie Centrum Kształcenia Nauczycieli (2015, 2016). Natomiast konferencje międzynarodowe, w których organizację zaangażowała się Habilitantka odbyły się w Uniwersytecie Szczecińskim (2008, 2009, 2010) i w Szczecińskim Oddziale Polskiego Towarzystwa Dysleksji (2007). Kryterium można zatem uznać za spełnione.

3. **Otrzymane nagrody i wyróżnienia**

Habilitantkę nagrodzono Srebrnym Krzyżem Zasługi, nadanym przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (2002) oraz dwoma wyróżnieniami Dyrektora Instytutu Pedagogiki za zaangażowanie w prace Instytutu (2011, 2012). Kryterium można uznać za spełnione.

4. **Udział w konsorcjach i sieciach badawczych**

Jak wynika z danych zawartych w dokumentacji dr Irena Ramik-Mazewska brała udział w czterech projektach: *Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej*, PHARE 2002SSGRZL – Integracja społeczna i zawodowa grup zagrożonych wykluczeniem, współfinansowany przez Unię Europejską i Urząd Miasta w Szczecinie (2004-2005); *Winda do pracy II* (2006-2007), przy udziale środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL; *Nauczyciel przygotowany na dobre i na złe*, współrealizowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, a efektem którego było opracowanie i realizacja studiów podyplomowych *Diagnoza i terapia pedagogiczna. Socjoterapia* (2008-2009) oraz w projekcie *Azymut – Samodzielność* (2018 i nadal), finansowany w ramach konkursu POWER, typ operacji - Wypracowanie standardów i przeprowadzenie pilotaży w zakresie usług mieszkalnictwa wspomaganego dla osób o specyficznych potrzebach, z uwzględnieniem możliwości finansowania tych rozwiązań (szczegółowe dane w dokumentacji). Udział we wskazanych projektach pokazuje zaangażowanie Habilitantki w działania o charakterze normalizującym sytuację życiową osób z niepełnosprawnościami. Kryterium należy zatem uznać za spełnione.

5. **Kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami**

Jak wynika z dokumentacji Habilitantka nie kierowała ww. projektami, zatem kryterium nie jest spełnione.

6. Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism

Habilitantka była członkiem komitetu redakcyjnego, pokonferencyjnego cyklu wydawniczego - cyklicznie publikowanych przez Uniwersytet Szczeciński monografii zbiorowych; tytuł cyklu - *Pedagogika specjalna – koncepcje i rzeczywistość*. Kryterium jest spełnione.

7. Członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych

Habilitantka jest członkiem Zespołu Pedagogiki Specjalnej przy Komitecie Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk – od 2014 i nadal; jest także członkiem Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną – od 2007 r. i nadal. Uczestniczy zatem w pracach gremiów, które programowo realizują zadania związane z problematyką niepełnosprawności, w tym niepełnosprawności intelektualnej. Dodam, że są one kompatybilne, jak wnoszę z informacji zawartych w dokumentacji, z działalnością naukowo-badawczą Habilitantki. Kryterium jest spełnione.

8. Osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki

Informacje przedstawione przez Habilitantkę, w ramach tego kryterium oceny, można usystematyzować wskazując na osiągnięcia związane: z opracowaniem merytorycznym projektów studiów na Wydziale Humanistycznym US, autorskich programów realizowanych przedmiotów, z prowadzeniem określonych form zajęć – wykładów i ćwiczeń w oparciu o te programy, jak też seminariów licencjackich i magisterskich na kierunkach studiów prowadzonych przez Instytut Pedagogiki US oraz wykładów na terenie placówek oświatowych, dla Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną i Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Wskazane osiągnięcia wyrażają się w zróżnicowanych formach działalności dydaktycznej i popularyzującej naukę przez Habilitantkę. Nieco uszczegóławiając (dokładny wykaz osiągnięć przedstawiono w dokumentacji) należy podkreślić, że Habilitantka angażowała się w opracowanie projektu studiów licencjackich, kierunek – pedagogika specjalna (dwuspecjalnościowych) na rodzimym Wydziale, studiów podyplomowych oraz projektu studiów o profilu praktycznym – pedagogika specjalna, które mają być uruchomione na Wydziale Zamiejscowym US. Przedmioty, jakie m.in. realizuje Habilitantka, w oparciu o autorskie programy, to: pedagogika specjalna, metodyka nauczania i wychowania osób z lekką i głębszą niepełnosprawnością intelektualną, konstruowanie indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, praca z rodziną, metodyka zajęć korekcyjno-kompensacyjnych, seminarium licencjackie i magisterskie (w latach 2009-2017

była promotorem 131 prac). Poza promowaniem prac przygotowywała także recenzje – ogółem 44 prac licencjackich i 49 magisterskich. Kryterium uważam zatem za spełnione.

9. Opieka naukowa nad studentami

Doktor Irena Ramik-Mażewska sprawowała opiekę nad studentami następujących roczników i specjalności studiów pedagogicznych – pedagogika rewalidacyjna i korekcyjna (2003-2006, studia niestacjonarne), edukacja elementarna i logopedia (2014-2017) oraz kierunku studiów - pedagogika specjalna (2017-2019). Pełniła także funkcję Koordynatora Kierunkowego ds. wymiany studentów i doktorantów na kierunku – pedagogika (2012-2014), opiekuna praktyk studenckich na kierunkach – pedagogika (na specjalnościach: pedagogika rewalidacyjna i korekcyjna – od 2003, edukacja elementarna i integracyjna – od 2015) i pedagogika specjalna (na specjalnościach: edukacja elementarna i rehabilitacja osób z niepełnosprawnością intelektualną – od 2015 oraz od 2017). Ponadto, współpracowała, sprawując opiekę naukową nad różnymi formami aktywności studentów, z Akademickim Kołem Wczesnego Wspomagania Rozwoju Dziecka w Uniwersytecie Szczecińskim. Organizowała, wspólnie ze studentami, seminaria naukowe, warsztaty dla nauczycieli i rodziców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną (2015, dwa w roku 2017) oraz wyjazdy edukacyjne (2014, 2015) w ramach prowadzonego przedmiotu. Kryterium jest spełnione.

10. Opieka naukowa nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich

Z danych w dokumentacji wynika, że Habilitantka sprawuje opiekę naukową nad doktorantem w charakterze promotora pomocniczego. Od 2016 r. jest bowiem promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim magistra Tomasza Parafiniuka. Temat rozprawy: *Wsparcie dostarczane a potrzeby wsparcia dorosłych osób z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej w województwie zachodniopomorskim. Analiza z perspektywy koncepcji Roberta Schalocka i współpracowników*. Promotorem rozprawy jest prof. US, dr hab. Teresa Żółkowska. Temat rozprawy jest adekwatny do podejmowanej przez Habilitantkę problematyki naukowej. Kryterium jest spełnione.

11. Staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich

Na podstawie informacji zawartych w dokumentacji stwierdzam, że Habilitantka uczestniczyła w pięciu zagranicznych seminariach naukowo-edukacyjnych: w Austrii, Niemczech i Szwajcarii – 2009; Francji, Lyon – 2010; Hiszpanii, Calella – 2011; Portugalii, Lizbona – 2014; Szwecji, Sztokholm – 2017; we Włoszech, Brixen – 2018. Tematyka seminariów koncentrowała się na kwestiach pedagogiki Celestyna Freineta, rozwiązań w

zakresie systemów edukacji danego kraju oraz wsparcia, rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnością intelektualną i ruchową. Ponadto, Habilitantka uczestniczyła w trzech zagranicznych wyjazdach, zrealizowanych w ramach programu Erasmus do następujących ośrodków akademickich: Lillehammer University w Norwegii (2011), Università di Macerata we Włoszech (2011), University of Zadar w Chorwacji (2014). Odebrała także wizytę studyjną w ośrodku dla osób z niepełnosprawnością ruchową w Kopenhadze (Dania, 2007). Problematyka realizowana w ramach wskazanych wyjazdów seminaryjnych wpisuje się w deklarowane przez Habilitantkę obszary zainteresowań naukowo-badawczych. Uznaję zatem, że kryterium zostało spełnione.

12. Wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców

Brak informacji; kryterium nie jest spełnione.

13. Udział w zespołach eksperckich i konkursowych

Habilitantka pełniła funkcję eksperta ds. aktywizacji zawodowej – specjalisty w dziedzinie aktywizacji zawodowej osób z całościowym zaburzeniem rozwoju, w tym autyzmem i zespołem Aspergera. Funkcję tę pełniła w ramach projektu *Azymut – Samodzielność* (2018). Informacje na temat projektu podałam w pkt. 4. Można uznać, że kryterium w podstawowym stopniu zostało spełnione.

14. Recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych

Na podstawie dokumentacji stwierdzam, że Habilitantka wykonała jedną recenzję publikacji – pracy zbiorowej: T. Żółkowska (red.) (2010) *Dajmy szansę niewidomym i słabowidzącym. Poradnik metodyczny dla nauczycieli*, Wydawnictwo Pedagogium, Szczecin. Kryterium można uznać za spełnione w podstawowym stopniu.

15. Inne osiągnięcia nie wymienione w pkt. II. 1-14

Doktor Irena Ramik-Mażewska w ramach tego kryterium oceny podaje sześć osiągnięć stanowiących równocześnie inne, poza wskazanymi, formy aktywności. Wskazuje na członkostwo w Zespole ds. Jakości Kształcenia na kierunku *pedagogika specjalna*, udział w pracach Wydziałowego Zespołu ds. Jakości i Programów Kształcenia dla studiów podyplomowych (członek zespołu od 2012 i nadal) oraz na członkostwo w Radzie Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego, w kadencji 2016-2020. Powyższe dopełnia

informacją o uzyskaniu Certyfikatu Kompetencji Informatycznych (Fundacja European Computer Competence Certificate, 2.12.2012) i odbytym szkoleniu z zakresu obsługi platformy e-learningowej (Warszawa, 15.10.2012). Kryterium jest spełnione.

Ujęcie szczegółowe

W tym ujęciu mojej recenzji, zgodnie z zapowiedzią, ustosunkuję się do zawartości treściowej pracy habilitacyjnej.

Recenzja monografii autorskiej pt. Style życia kobiet z niepełnosprawnością intelektualną. Studium socjopedagogiczne (Wydawnictwo Naukowe Frel, Warszawa 2018, 355 s.) – podstawowego osiągnięcia naukowego wskazanego przez Habilitantkę

Oddana do recenzji monografia autorska - podstawowe osiągnięcie naukowe Habilitantki, posiada logiczną strukturą, którą stanowią wyraźnie treściowo powiązane trzy części. W części pierwszej, dobrze teoretycznie „obudowującej” podjęty i wyświetlający się w tytule problem badań, wyróżniono trzy rozdziały: 1. *W kręgu społecznych przeobrażeń*; 2. *Refleksja nad pojęciem „styl życia”*; 3. *Pojęcie niepełnosprawności* (s. 11-105). Zgodnie z oczekiwaniami część druga, to *Metodologia badań* (s. 107-130), a trzecia, to dwa rozdziały – *Style życia kobiet z niepełnosprawnością intelektualną – analiza badań własnych* (s. 131-314) oraz *Orientacje życiowe i styl życia narratorek – próba uogólnienia* (s. 305-314). W ramach wskazanych części wyróżniono zatem ogółem sześć rozdziałów, przy tym ich treść również logicznie usystematyzowano, wprowadzając tematycznie uszczegóławiające ich strukturę podrozdziały. Całość opracowania poprzedza *wstęp* (s. 7-10), a domykają - *zakończenie* (s. 315-322), *bibliografia* (s. 323-352), *spis tabel* (s. 353) i *załączniki* (s. 354-355). Monografia liczy ogółem 355 stron, co wskazuje na dobre rozplanowanie kolejno prezentowanych w pracy kwestii, zarówno w części teoretycznej, jak i metodologii, wyników i analizy badań oraz ich uogólnienia poprzez opis wyłaniających się na ich podstawie orientacji życiowych i stylów życia narratorek – kobiet z niepełnosprawnością intelektualną.

Wiodący problem monografii wypada uznać za społecznie ważny i aktualny w kontekście upowszechniania inkluzji społecznej osób z niepełnosprawnością intelektualną. Proinkluzyjne działania i rozwiązania w życiu tych osób powinny uwzględniać ich potrzeby, oczekiwania, pragnienia, zatem umożliwiać wypowiedanie się we własnej sprawie - sygnalizowanie doświadczanych problemów i oczekiwanego wsparcia. Ten istotny warunek został spełniony w monografii, bowiem podjęto w niej problem funkcjonowania – stylów życia kobiet z niepełnosprawnością intelektualną w społeczeństwie. Zastosowano, umożliwiającą

jego realizację, strategię badań jakościowych, która pozwoliła na wniknięcie w przeżycia, sposób myślenia o sobie i otaczającej rzeczywistości, a więc w intymne doświadczenia życiowe tych kobiet. Oddanie głosu samym badanym jest ciągle nowatorskim podejściem w pedagogice specjalnej z uwagi na trudności i duże wymagania związane z realizacją badań opartych na narracji.

Jak już sygnalizowałam, część teoretyczną monografii stanowią trzy rozdziały, których treść logicznie ustrukturowano, prezentując na początek kwestie związane z postmodernizmem czy ponowoczesnością, jak też z kapitałem społecznym, który ma niebagatelne znaczenie dla inkluzji społecznej osób z niepełnosprawnością intelektualną (rozdział pierwszy). Kolejne rozważania koncentrują się na stylu życia (rozdział drugi) oraz problematyce niepełnosprawności (rozdział trzeci). Habilitantka, niejako tytułem wstępu, skupia się na dyskursywnym charakterze ponowoczesności; charakteryzuje zmiany związane z postmodernizmem. Odwołując się do wiodących, antropologicznych i socjologicznych teorii dokonuje rekapitulacji ich cech z odniesieniem do wysoce złożonej, społecznej i życiowej sytuacji kobiet z niepełnosprawnością intelektualną. Ponowoczesna scena, jak podkreśla, „[...]...wymaga ciągłego budowania tożsamości, stając się jednocześnie areną niepewności i stawiając człowieka przed permanentnymi wyborami... [...], a przyjęte strategie radzenia sobie z wyborami odzwierciedlają styl życia człowieka” (s. 8-9). Niebagatelne znaczenie dla tych wyborów, jak też integracji i solidarności społecznej, mają zasoby kapitału społecznego i zaufanie społeczne. Przeciwdziałają wykluczeniu i dyskryminacji, inspirują dobrowolne działania na rzecz społeczności, sprzyjają kształtowaniu pozytywnego, akceptującego stosunku do osób z niepełnosprawnościami i ich włączeniu w nurt życia społecznego, w sposób umożliwiający współdziałanie z innymi – pełnosprawnymi, dla wspólnego dobra całego społeczeństwa (por. Czapiński 2015). Dlatego za wartościowe należy uznać i to, że w kontekście rozważań na temat postmodernizmu, Habilitantka podejmuje także problematykę społeczeństwa obywatelskiego i kapitału społecznego, jako teoretycznie wprowadzającą w badania narracyjne stylów życia kobiet z niepełnosprawnością intelektualną. Tę część, jak już sygnalizowałam, domykają interesujące refleksje nad pojęciem stylów życia i niepełnosprawności, jej konceptów z uwzględnieniem ich skutków dla dotkniętego niepełnosprawnością człowieka. Konsekwentnie zatem prezentowane są różne ujęcia stylów życia – Thorsteina Veblena i Maxa Webera, Pierre’a Bourdieu i Antony’ego Giddensa, dopełnione analizą wyróżnionych ich typologii. W ostatnim rozdziale, w sposób poprawny, a więc nie budzący zastrzeżeń przedstawiono różne ujęcia niepełnosprawności intelektualnej

oraz sytuację kobiet z niepełnosprawnością, ze szczególnym zaznaczeniem aktualnej sytuacji kobiet z niepełnosprawnością intelektualną w przestrzeni społecznej. Te rozważania poprzedzono wyjaśnieniem istoty niepełnosprawności, wskazując między innymi relacje między różnymi modelami jej ujmowania. Na uwagę zasługuje refleksyjne podejście do kolejno prezentowanych modeli, wskazujące ich walory, ale też słabości oraz zajmujący opis społecznej sytuacji kobiet z niepełnosprawnością intelektualną.

Dobrze opracowana część teoretyczna stanowi podstawę dla metodologii badań, prezentowanej w rozdziale czwartym monografii. Rozdział ten odpowiednio ustrukturowano, zatem kolejno nakreślono problematykę i perspektywę badawczą (podrozdział 4.1. i 4.2), metodologiczne założenia gromadzenia i interpretacji zebranego materiału badawczego (podrozdział 4.3), organizację badań (podrozdział 4.4), domkniętą krótką charakterystyką narratorek – kobiet z niepełnosprawnością intelektualną. Swoje podejście badawcze Habilitantka ulokowała w nurcie badań jakościowych, fenomenologiczno-hermeneutycznych. Wybór fenomenologii i hermeneutyki, jako podejścia badawczego zasługuje na uznanie, jest bowiem adekwatny do tematu i problemu badań. Dodam, że problemy badawcze sformułowano poprawnie, z uwzględnieniem szerokiego spektrum zagadnień związanych ze stylem życia. Walory i zarazem możliwości wybranych podejść prezentowane są wyczerpująco w pierwszym podrozdziale. Przyjęta przez Habilitantkę perspektywa badawcza spowodowała wybór metody i techniki badań – studium przypadku (zbiorowego studium przypadku) i wywiadu narracyjnego. Studium przypadku odpowiednio wkomponowuje się w badania, umożliwiając poznanie badanych zjawisk w odniesieniu do konkretnych osób – kobiet z niepełnosprawnością intelektualną i ich nierzadko skomplikowanej sytuacji życiowej. Również wybór wywiadu narracyjnego, jako sposobu zbierania danych, uznać wypada za w pełni adekwatny, choć jego przygotowanie i poprowadzenie, jak podkreśla Habilitantka, nie jest zabiegiem łatwym. *„Wymaga namysłu o narratorze, określenia celów, przygotowania narzędzi i głębokiej refleksji nad sobą, a zwłaszcza zakresem wiedzy, umiejętności, którymi się dysponuje, wchodząc w rolę badacza”* (s. 122). W przypadku badanych kobiet te wymagania były szczególnie wysokie. Trudności, jakie napotkała Habilitantka w toku badań prezentuje w ostatnim podrozdziale tej części monografii. Bez wątpienia mają one wartość poznawczą; mogą być pomocne dla osób zainteresowanych tą problematyką. Dodam, że Habilitantka bardzo wnikliwie opisała czynniki istotne w wyborze grupy badawczej, wskazując na niebagatelne znaczenie własnego doświadczenia zawodowego, jak też dotychczasowych form kontaktów z osobami z

niepełnosprawnością intelektualną. Te informacje pokazują dużą wrażliwość i otwartość Habilitantki na problemy tych osób.

Zgodnie z oczekiwaniami, kolejny - empiryczny rozdział monografii jest najbardziej rozbudowaną jej częścią z uwagi na przytaczane wypowiedzi narratorek i ich interpretację. Strukturę rozdziału stanowi sześć podrozdziałów, treściowo korespondujących ze sobą. Każdy z podrozdziałów dobrze usystematyzowano, zatem po krótkim wstępie czy wprowadzeniu (nakreśleniu perspektywy narracji) następuje prezentacja wyników badań – przywoływane są narracje piętnastu kobiet z lekką niepełnosprawnością intelektualną, dotyczące ich życia codziennego, doświadczeń zawodowych, czasu wolnego, rytuałów religijnych i świątecznych, udziału w konsumpcji i uczestnictwie w życiu społeczno-politycznym. W zakończeniu następuje odkrywanie tych sensów i znaczeń, które Habilitantka uznała za ważne, istotne dla stylów życia tych kobiet. Wydzielenie podsumowania w podrozdziałach ze wskazaniem pól codzienności w narracjach kobiet (usystematyzowanych w tabeli) jest trafnym zabiegiem; wypada je uznać za twórczy element pracy. Bez wątplenia rozdział empiryczny jest bardzo wartościową częścią opracowania, pokazującą zaangażowanie Habilitantki w badania i ogrom pracy w terenie. W opisie codzienności zwraca uwagę na miejsca przeżywania życia przez kobiety z niepełnosprawnością intelektualną oraz trwałość i znaczenie ich relacji z ludźmi. Wyraża to następująco: *„życie codzienne toczy się w różnych obszarach i kontekstach. Im większy zakres pól, po których porusza się człowiek, tym więcej spotkań z innymi ludźmi i więcej doświadczeń. Spotkania z ludźmi i nawiązywanie z nimi relacji wpływa niewątpliwie na ich jakość i trwałość. Same zaś relacje są ważne dla ilości zdarzeń, które w codzienności uznajemy za powtarzalne”* (s. 174). Natomiast analizując wypowiedzi kobiet na temat pracy, Habilitantka odwołując się do wspomnień z nią związanych, jak i bieżących doświadczeń, podjęła próbę uchwycenia jej znaczenia dla ich stylu życia. Wykonywanie pracy narratorki wiąże z możliwością decydowania o sobie i wyrażania siebie, nobilitacją społeczną, relacjami z innymi, poczuciem normalności. W przypadku czasu wolnego, na co zwraca uwagę Habilitantka, *„[...]...wiele kobiet realizuje różne formy czasu wolnego, będąc zupełnie same”, a „[...]...najczęstszym środowiskiem samotnego przeżywania jest mieszkanie własne lub mieszkanie rodziców”* (s. 231). Podobnie jak w poprzednich podrozdziałach i w tym, w podsumowaniu usystematyzowano pola czasu wolnego w narracjach badanych kobiet. Podobnie przedstawiono doświadczenia kobiet w kolejnych podrozdziałach, natomiast w rozdziale podsumowującym dokonano swoistej syntezy ich narracji. Badawczy rozdział, to

bardzo wartościowa część monografii, a zawarte w nim, jak też w zakończeniu konstatacje skłaniają do refleksji, dalszych analiz i badań podjętego przez Habilitantkę problemu.

Monografia stanowi zatem cenny wkład w rozwój polskiej pedagogiki specjalnej, jak też w pogłębianie świadomości społecznej w zakresie funkcjonowania kobiet z niepełnosprawnością intelektualną. Jest ważnym źródłem wiedzy na temat stylów ich życia, w tym problemów jakich doświadczają, zaspokojonych i niezaspokojonych potrzeb, ale także sposobów radzenia sobie z trudnościami czy podejmowania prób stanowienia o sobie i partycypacji w życiu społecznym.

Konkluzja

Przedstawiona ocena dorobku naukowego i pracy habilitacyjnej, jak też aktywności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej dr Ireny Ramik-Mażewskiej, pozwala stwierdzić, że dorobek ten spełnia ustawowe zapisy związane z nadaniem stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

Jacekewski -
Miesionki